

POLITICILE ÎN DOMENIUL INCLUZIUNII SOCIALE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Valentina COTELNIC

*cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Republica Moldova
vcotelnic@gmail.com*

Abstract

The current public policies in the field of social protection are aimed at solving the problems of people with disabilities, which aim at their integration and inclusion in society, in particular, by supporting employment, but also to continue connecting the Moldovan policy system to the European one. Ensuring the right to work of people with disabilities is a priority for the Republic of Moldova, mentioned in the public strategic documents on employment in general and in the policy documents in the field of social inclusion and are based on a series of arguments stipulated in international and national legal provisions. The author of the article aimed to study the degree of social inclusion of people with disabilities in the Republic of Moldova, the level of implementation of these policies at the national level, as well as studying the impact of social policies on social inclusion of people with disabilities. At the same time, the assessment of the employment level of persons with disabilities was carried out.

Key words: *public policies, people with disabilities, social inclusion, employment.*

JEL Classification: *I38, J14, J18.*

Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului din cadrul Programului de Stat (2020-2023) 20.80009.0807.21 «Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației».

Introducere

Abordând subiectul persoanelor cu dizabilități și căile posibile de incluziune socială, considerăm oportun de a menționa ce prevede cadrul de drept european și național la acest capitol. Odată devenită membru al

Consiliului Europei pe data de 13 iulie 1995, Republica Moldova a ratificat Convenția europeană a drepturilor omului la data de 24 iulie 1997 [1] și respectiv Carta socială europeană revizuită la data de 8 noiembrie 2001, acceptând 63 din cele 98 de articole ale Cartei, Comitetul de Miniștri a adoptat Planul de acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2017-2020 în februarie 2017. Planul de acțiune prezintă un cadru comprehensiv de cooperare în vederea susținerii principalelor reforme naționale și alinierii în continuare a cadrului normativ, instituțiilor și practicilor legislative ale Republicii Moldova la standardele europene. Unul dintre domeniile prioritare ale acestei cooperări este consolidarea respectării drepturilor sociale în Republica Moldova. Proiectul „Încadrarea cooperării pentru dezvoltarea drepturilor sociale în Republica Moldova”, a fost lansat pentru a asista Republica Moldova în ce privește sporirea gradului de respectare a drepturilor sociale în concordanță cu dispozițiile Cartei sociale europene și alte standarde relevante ale Consiliului Europei. Parlamentul Republicii Moldova, prin Legea 166 din 09.07.2010 a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități [2]. Conform art. 27 din Convenția ONU privind dreptul persoanelor cu dizabilități, statul este obligat să asigure dreptul persoanei cu dizabilități la munca ”pe care o alege liber”, atât prin recunoașterea acestui drept, dar și prin ”adaptare rezonabilă” la locul de muncă, angajarea persoanelor cu dizabilități în sectorul public și promovarea angajării persoanelor cu dizabilități în sectorul privat prin măsuri afirmative și stimulente.

Republica Moldova, prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, a lansat procesul de punere în aplicare a prevederilor acesteia. Astfel, a fost adoptată Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30 martie 2012, care conține un capitol aparte ”Capitolul V „Integrarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități” ce reglementează diverse aspecte privind angajarea persoanelor cu dizabilități [3]. În Lege au fost introduse concepte noi precum „adaptare rezonabilă” „design universal” sau, „accesibilitate”, definind aceste noțiuni, precum și „dizabilitatea”, pe baza definițiilor cuprinse în Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități. La fel, conform art. 8 din Codul Muncii [4] și art.7 din Legea privind asigurarea egalității 121/25.05.2012 este interzisă discriminarea persoanelor cu dizabilități în raporturile de muncă [5].

În vederea realizării prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, obiectivelor documentelor strategice

naționale, politicile din domeniu promovate de Ministerul Muncii și Protecției Sociale, sunt orientate spre promovarea și aplicarea unor noi mecanisme de protecție socială a persoanelor cu dizabilități, precum și perfecționarea cadrului legislativ normativ pentru asigurarea respectării drepturilor, accesului acestora la prestații și servicii sociale, de ocupare în câmpul muncii, de reabilitare etc.

În premieră, în Strategia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (SNOFM) 2017-2021, [6] au fost prevăzute 15 acțiuni care vizează direct îmbunătățirea încadrării în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități. În acest context, prin Legea nr. 105 din 14 iunie 2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, [7] este stipulată noțiunea de *adaptare a locului de muncă* (definită ca „totalitatea acțiunilor întreprinse de către angajator pentru a facilita exercitarea dreptului la muncă și creșterea randamentului la locul de muncă al persoanei cu dizabilități prin dotarea cu echipamente, dispozitive și tehnologii de acces, ținând cont de necesitățile individuale ale persoanei respective”), și cea de *angajare asistată* („metodă de intervenție care sprijină persoanele specificate la art. 23 alin.(3)[al Legii, care include persoanele cu dizabilități] în vederea obținerii și menținerii unui loc de muncă remunerat pe piața muncii”).

Politicile de angajare a persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii, precum și asigurarea dreptului la muncă a persoanelor cu dizabilități, reprezintă o prioritate pentru Republica Moldova, menționată în documentele strategice publice privind ocuparea în general și în documentele de politici în domeniul incluziunii sociale și au la bază un șir de argumente stipulate în prevederile legale internaționale și naționale.

1. Profilul persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova

Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, numărul persoanelor recunoscute cu dizabilități în Republica Moldova, în anul 2020 a constituit 174,5 mii persoane, (în descreștere cu 1,6 mii față anul 2019) inclusiv 10,4 mii copii cu vârsta de 0-17 ani (în descreștere cu 0,3 mii față anul 2019) [8]. Persoanele cu dizabilități au reprezentat 6,7% din populația totală a țării cu reședința obișnuită, iar copiii cu dizabilități au constituit 1,9% din numărul total al copiilor cu reședința obișnuită. Practic fiecare a șaptea

persoană cu dizabilitate (15,0%) s-a încadrat în categoria celor cu dizabilitate severă.¹

Tabelul 1. Dinamica populației și numărul persoanelor cu dizabilități, 2016-2020

		2016	2017	2018	2019	2020
1.	Numărul populației obișnuite, mii pers.	2824,4	2779.9	2730.4	2686.1	2643.9
2.	Populația ocupată, mii persoane	1219,5	1207,5	1252,2	872,4	834.2
3.	Numărul persoanelor cu dizabilități, mii pers.	181,1	179,6	175,1	176,1	174,5
4.	Raportul dintre numărul persoanelor cu dizabilități și populația obișnuită, %	6,4	6,5	6,4	6,5	6,6
5.	Raportul dintre numărul persoanelor cu dizabilități și populația ocupată, %	14,8	14,8	14,0	20,2	20,9
6.	Numărul copiilor în vârstă de până la 18 ani	640,5	633,6	625,9	614,6	599,8
7.	Numărul copiilor cu dizabilități, mii pers.	11,7	11,7	10,6	10,7	10,4
8.	Raportul dintre numărul copiilor cu dizabilități și numărul total al copiilor, %	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7
9.	Raportul dintre numărul copiilor cu dizabilități și numărul persoanelor cu dizabilități, %	6,5	6,5	6,0	6,1	6,0

Sursa: BNS, CNAS

Ponderea numărului persoanelor cu dizabilități în populația obișnuită a fost constantă până în anul 2017, cu o ușoară descreștere în următorii ani, la fel, și raportul dintre numărul persoanelor cu dizabilități și populația ocupată a fost constantă până în anul 2018, pe când următorii doi ani a fost înregistrată o creștere esențială de 6,2 p.p. în anul 2019 și respectiv 6,9 p.p. în anul 2020. Aceasta ne vorbește despre îmbunătățirea legislației ce ține de plasarea în

¹ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7194>

câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități. (Legea cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, nr. 105 din 14.06.2018).

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2020, rata de participare la forța de muncă a persoanelor cu dizabilități a constituit 14,0% (13,3% la bărbați, 14,8% la femei, 15,6% în mediul urban și 13,1% în mediul rural). Prin comparație, rata de participare la forța de muncă a populației generale de 15 ani și peste, a constituit 40,3% (inclusiv 45,1% bărbați și 36,1% femei, și 46,5% în mediul urban și 36,3% în mediul rural). Potrivit aceleași surse, rata de ocupare a persoanelor cu dizabilități a constituit 13,7% (12,8% pentru bărbați și 14,7% pentru femei, 14,9% în mediul urban și 13,0% în mediul rural), de trei ori mai mică comparativ cu cea a persoanelor fără dizabilitate. Rata de ocupare a populației generale de 15 ani și peste a fost de 38,8% (bărbați 43,1%) și femei 35,0%, 44,4% în mediul urban și 35,1% în mediul rural) [9].

Totodată, rata de șomaj printre persoanele cu dizabilități a constituit 2,4%, în anul 2020 (inclusiv 3,9% pentru bărbați și 0,7% pentru femei; 4,3% în mediu urban și 1,2% în mediu rural). Rata șomajului în populația generală a fost de 3,8%, (inclusiv 4,3% pentru bărbați și 3,2% pentru femei; 4,5% în mediu urban și 3,3% în mediu rural). Datele statistice oficiale, precum și cercetările din domeniul muncii, demonstrează un nivel redus de participare a persoanelor cu dizabilități pe piața muncii.

În anul 2020, în contingentul general de persoane cu dizabilități în vârstă aptă de muncă predomină ușor bărbații - 51,8%, femeile reprezintă 48,2%. Ponderea bărbaților cu dizabilități în numărul total al populației bărbaților a fost de 7,3% mai mare cu 1,1 p.p. față de ponderea femeilor cu dizabilități în numărul total al populației de femei (6,2%).

Tabelul 2. Structura pe vârstă-sex a persoanelor cu dizabilități de 18 ani și peste în anul 2020

vârsta	Total	femei	%	bărbați	%
	9174	3661	100	5513	100
18-29 ani	541	211	5,9	330	6,0
30-39	1020	432	11,1	588	10,7
40-49	2051	959	22,3	1092	19,8
50 și mai mult	5562	2059	60,5	3503	63,5

Sursa: BNS, CNAS

Structura pe vârstă-sex a fost studiată în detaliu și este de remarcant faptul că la vârsta de 18-29 ani, proporția persoanelor cu dizabilități este de 6% atât pentru bărbați, cât și pentru femei, la vârsta de 30-39 de ani, este de 11,1% pentru femei și 10,7% pentru bărbați, 40-49 de ani pentru femei - 22,3% și 19,8% pentru bărbați, proporția persoanelor cu dizabilități mai mare aparțin grupului de vârstă de 50 de ani și mai mult- 63,5% revine bărbaților, și respectiv 60,5% femeilor.

Conform datelor Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă (CNDDCM), în anul 2020 s-au adresat 11,5 mii persoane pentru a fi expertizate (cu 5,7 mii mai puțin față de anul 2019). Dintre care 10,4 mii persoane, (91%), (15,1 mii în anul 2019) au fost încadrate în grad de dizabilitate primară, inclusiv 9,2 mii adulți (90%), (cu 4,5 mii mai puțin față de 2019) și 1,2 mii copii (95%). Ponderea persoanelor cu dizabilitate primară a fost mai mare în mediul rural și a constituit 64,5%, față de 62,9% în 2019 [10]. În perioada anilor 2016-2018, a existat o tendință descendentă a numărului de copii și adulți, atât în vârstă aptă de muncă, cât și în vârstă de pensionare, care au fost recunoscuți cu dizabilitate primară. În structura persoanelor recunoscute cu dizabilitate primară pe grupe de vârstă, ponderea cea mai mare revine celor cu vârsta de peste 50 ani. Prin urmare, cu cât vârsta este mai mare, cu atât și riscul de apariție a dizabilității este în creștere.

În anul 2020, în medie la 10 mii locuitori în vârstă de 18 ani și peste au revenit 45 persoane adulte recunoscute cu dizabilitate primară, față de 50 persoane adulte la 10 mii locuitori în anul 2016. La 10 mii copii în vârstă de 0-17 ani, au revenit 22 copii recunoscuți cu dizabilitate primară, față de 28 copii în anul 2016. Rata dizabilității primare a constituit 50 persoane la 10 mii bărbați, comparativ cu 31 persoane la 10 mii femei.

În cazul repartizării persoanelor conform gradului de dizabilitate primară, menționăm că în rândul persoanelor adulte, atât în anul 2020, cât și în anul 2019, în structura dizabilității primare predomină gradul accentuat, fiind urmat de gradul mediu și gradul sever. Totodată, conform structurii, ponderea gradului sever este de 17,8%, în creștere comparativ cu anul precedent (14,9%), precum și a gradului mediu – 40,0%, în anul 2019 - 38,0%, ponderea gradului accentuat a descrescut în anul 2020 cu 4,9% până la 42,2%, (a.2019 – 47,1%).

Tabelul 3. Repartizarea persoanelor cu dizabilitate primară conform gradului de dizabilitate, 2016-2020

Gradul de disabilitate	2016	2017	2018	2019	2020
Total persoane cu dizabilitate primară din care:	12605	11568	9588	15157	10417
Persoane, în vârstă de 18 ani și peste inclusiv:	10944	10168	8350	13713	9174
gradul sever	1775	1720	1238	2039	1632
gradul accentuat	5695	5041	4072	6465	3869
gradul medie	3474	3407	3040	5209	3673
% față de total persoane cu dizabilitate primară:	2016	2017	2018	2019	2020
gradul sever	16,2	16,9	14,8	14,9	17,8
gradul accentuat	52,0	49,6	48,8	47,1	42,2
gradul medie	31,7	33,5	36,4	38,0	40,0
Copii 0-17ani inclusiv:	1661	1400	1238	1444	1243
gradul sever	609	487	471	494	478
gradul accentuat	717	578	501	594	486
gradul medie	335	335	266	356	279

Sursa: CNDDCM

În urma analizei efectuate reiese că în anul 2020, a fost înregistrată o micșorare esențială a numărului total de adresări la CNDDCM, după o majorare considerabilă, înregistrată în anul 2019. Observăm că în anul 2020, numărul persoanelor recunoscute pentru prima dată cu dizabilitate înregistrează o descreștere de 6,7 p.p. față de anul 2019 la persoanele în vârstă de peste 18 ani și cu 8,6 p.p. în rândul copiilor de până la 18 ani. De menționat și o majorare ușoară în anul 2020 (cu 10%), comparativ cu anul 2019, când a fost înregistrată descreșterea semnificativă (cu 45%) a numărului de persoane cu dizabilități din copilărie.

O analiză a structurii dizabilității primare în rândul populației în vârstă aptă de muncă a arătat că în toți anii de observație, primul loc au ocupat persoanele cu dizabilități din cauza tumorilor. Dacă în anul 2016 ponderea acestora fiind de 20,5%, apoi în 2020 a fost de 30,5%, pe locul doi au fost bolile aparatului circulator (16,6%) și bolile sistemului nervos (11,1%), fapt, care au și determinat *dizabilitatea severă*. *Dizabilitatea accentuată* la fel, a fost acordată preponderent persoanelor care au suferit de tumori (21,5%), boli ale aparatului circulator (17,6%), și boli ale sistemului osteo-articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv (11,9%). În cazul *dizabilității medii*, în topul

afecțiunilor s-au plasat bolile sistemului osteo-articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv (24,7%), bolile aparatului circulator (13,2%) și bolile endocrine și de nutriție (10,9%). În categoria altor boli sunt incluse boli ca: tuberculoza, bolile ochiului și anexelor sale, bolile aparatului respirator, care, însă, au avut ponderi mai mici în structură (BNS). Este necesar de menționat că numărul cazurilor de tumori predomină atât în mediul urban, cât și în cel rural, în mediul urban fiind de 23,9%, față de 18,4% mediul rural.

Analiza cazurilor de dizabilitate primară la copii a arătat că ponderea cea mai mare revine tulburărilor mentale și de comportament (26,2%), malformațiilor congenitale, deformațiilor și anomaliilor (23,6%), bolile sistemului nervos (15,5%), tumorilor și bolile endocrine revine cca (5,4%).

2. Prestații sociale

Protecția socială rămâne a fi una dintre cele mai importante valori pentru statele de drept și o adevărată sursă a stabilității sociale. Performanța în domeniul protecției sociale și performanța economică sunt intercorelate, iar optimizarea utilizării resurselor în sectorul protecției sociale este una esențială. Conform prevederilor legislației în vigoare, persoanele cu dizabilități, inclusiv copiii cu dizabilități, după caz, membrii familiilor lor, beneficiază de măsuri de protecție socială sub formă de prestații sociale, inclusiv: pensie sau alocație socială de stat, suport financiar de stat, compensație pentru serviciile de transport, după caz, alocație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere, ajutor social și ajutor pentru perioada rece a anului, precum și diferite tipuri de servicii sociale.

În conformitate cu prevederile Legii nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii, persoana încadrată într-un grad de dizabilitate cauzat de o boală obișnuită beneficiază de o pensie de dizabilitate dacă îndeplinește condițiile de stagiul de cotizare, în raport cu vârsta la data constatării dizabilității [11]. Mărimea pensiei de dizabilitate depinde de salariul persoanei din care s-au calculat contribuții de asigurări sociale, gradul de dizabilitate și stagiul de cotizare.

În structura persoanelor cu dizabilități, pensionarii de dizabilitate au constituit 70,0%, iar beneficiarii de alocații -30,0%. Din totalul beneficiarilor de pensii de dizabilitate, 122,2 mii constituiau persoanele cu dizabilități, iar 52,3 mii persoane, care nu au întrunit condițiile necesare pentru obținerea pensiei, beneficiază de alocații sociale de stat, din ei, fiecare al doilea beneficiar este cu dizabilitate din copilărie și fiecare al cincilea beneficiar –

copil cu dizabilitate în vârstă de până la 18 ani. În structura beneficiarilor femeile au constituit 42,7%.

Tabelul 4. Pensionari de dizabilitate, pe grupe de vârstă și sexe în anii 2019-2020

	2019			2020		
	total	femei	bărbați	total	femei	bărbați
Total pensionari de dizabilitate, mii	126,1	63,5	62,6	122,2	61,8	60,4
Inclusive pe grupe de vârstă (%):						
16-29 ani	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
30-54 ani	31,6	34,3	28,9	29,9	32,4	27,2
55-64 ani	44,1	38,6	49,7	44,5	39,0	50,1
65 ani și peste	23,5	26,3	20,6	24,9	27,9	22,0

Sursa: CNAS

Analiza dizabilității pe grupe de vârstă scoate în evidență un număr mai mare al persoanelor cu dizabilități după vârsta de 50 ani, predomină persoanele cu vârsta de 55-64 ani - 44,5% și 30-54 ani-29,9%. Același situație se constată și în aspect gender, cele mai multe femei cu dizabilități, aparțin grupului de vârstă 50-56 de ani.

Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, în anul 2020 mărimea medie a pensiei de dizabilitate este mai mică decât mărimea medie a pensiei în general. Mărimea medie a pensiei de dizabilitate a constituit 1516,4 lei comparativ cu 2104,5 lei per total pensionari, pe când valoarea minimului de existență, în anul 2020, a constituit în medie pentru o lună 2088,4 lei/persoană. Astfel, mărimea medie a pensiei de dizabilitate a făcut posibilă acoperirea minimului de existență în proporție de 72,6%. Mărimea medie a pensiei de dizabilitate severă a acoperit minimul de existență în proporție de 89,8%, mărimea medie a pensiei de dizabilitate accentuată – 78,5%, iar a pensiei de dizabilitate medie – 50,9%. În funcție de gradul de dizabilitate, mărimea medie a pensiei s-a diferențiat, constituind 1062,4 lei pentru persoanele cu dizabilitate medie, 1639,5 lei pentru persoanele cu dizabilitate accentuată și 1875,0 lei pentru cele cu dizabilitate severă.

În anul 2020, mărimea medie a pensiei de dizabilitate s-a majorat cu 48,9%, comparativ cu 1 ianuarie 2017, în timp ce mărimea medie a pensiei per total pensionari a crescut cu 65,0%. Pentru participanții la lichidarea

avariei de la Cernobîl și militarii în termen, mărimea medie a pensiei de dizabilitate a constituit 3996,2 lei și respectiv 1786,7 lei.

Totodată, cuantumul minim al pensiei de dizabilitate severă, de la 1 aprilie 2021 a constituit 891,0 lei, cuantumul pensiei de dizabilitate accentuată – 831,6 lei și al pensiei de dizabilitate medie – 594,0 lei. Respectiv, acesta a acoperit într-o proporție mai mică valoarea minimului de existență: 42,7% în cazul pensiei minime de dizabilitate severă, 39,8% în cazul pensiei minime de dizabilitate accentuată și 28,44% pentru pensia minimă de dizabilitate medie.

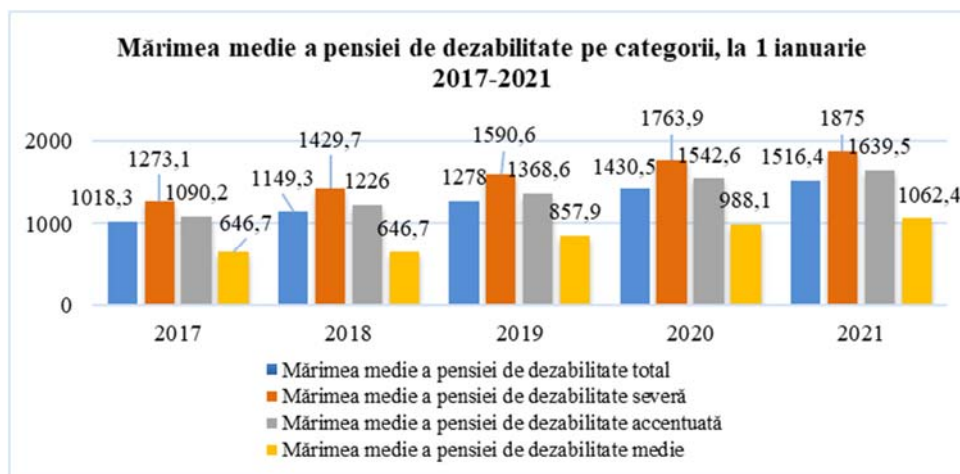

Figura 1. Mărimea medie a pensiei de dizabilitate pe categorii, la 1 ianuarie 2017-2021

Sursa: CNAS

Concomitent cu majorarea pensiei medii de dizabilitate, a fost majorată și mărimea medie a **alocației sociale de stat**, care la 1 ianuarie 2021, a constituit 678,2 lei, fiind în creștere cu 67,2%, față de 1 ianuarie anul 2017. Mărimea medie a alocației a fost mai mare la copiii cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani (851,9 lei) și persoanele cu dizabilități severe din copilărie (834,9 lei). Totodată, persoanele cu dizabilitate severă au beneficiat și de **alocație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere**. De această alocație au beneficiat circa 13,0 mii de persoane cu dizabilități, comparativ cu 15,0 mii persoane în anul precedent. Mărimea medie a acestei alocații a constituit

912,0 lei. În dependență de categoria beneficiarilor, cuantumul alocației lunare de stat a fost majorat de la 250 lei până la 550 lei lunar.

3. Incluziunea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități

Persoanele cu dizabilități care sunt în căutarea unui loc de muncă și conform concluziei Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, li se recomandă încadrarea în câmpul muncii, au dreptul de a beneficia de măsuri active de stimulare a ocupării forței de muncă, care sunt prestate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) și subdiviziunile sale teritoriale (STOFM), [12] inclusiv: informare, ghidare în carieră, intermediere a muncii, formare profesională, etc.

Angajarea persoanei cu dizabilități în muncă se realizează în următoarele forme:

- a) la întreprinderi, instituții și organizații în condiții obișnuite;
- b) la domiciliu;
- c) la întreprinderi specializate.

Potrivit prevederilor stipulate în Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care conform schemei de încadrare a personalului au 20 de angajați și mai mult, creează sau rezervează locuri de muncă și angajează în muncă persoane cu dizabilități într-un procent de cel puțin 5 la sută din numărul total de salariați.

Cele mai importante acte normative care asigură accesul la locuri de muncă al persoanelor cu dizabilități sunt, Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și Legea nr. 105 din 14 iunie 2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. În acest context, prin Legea 105/2018 au fost incluse o serie de măsuri de subvenționare pentru angajatorii, printre care ”Subvenționarea locurilor de muncă” (Art.36) și ”Subvenții pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități” (Art.38). În Iulie 2019 ANOFM, a anunțat lansarea Programului pilot de subvenționare a locurilor de muncă pentru persoanele social-vulnerabile și subvenționarea angajatorilor pentru crearea sau adaptarea unui loc de muncă pentru

persoanele cu dizabilități, implementat cu suportul Organizației Internaționale a Muncii (ILO)².

În Republica Moldova principala instituție publică care oferă servicii de suport în angajare este ANOFM. În vederea asigurării dreptului la muncă a persoanelor cu dizabilități, pe parcursul anului 2020 au fost înregistrați cu statut de șomer 1485 de persoane cu dizabilități (1,9%), dintre care 44% au constituit femeile (424 persoane). Au fost plasați în câmpul muncii 215 șomeri cu dizabilități (23,5% din numărul persoanelor cu dizabilități înregistrate), dintre care 105 femei.

În scopul facilitării integrării pe piața muncii, au urmat cursuri de formare profesională gratuite 31 persoane cu dizabilități (5,1% din numărul total de persoane cu dizabilități înregistrate). Din totalul absolvenților din rândul șomerilor cu dizabilități, au urmat cursuri de calificare 16 persoane (51,6%), cursuri de recalificare - 13 persoane (41,9%) și cursuri de perfecționare - 2 persoane cu dizabilități (6,5%). Cele mai multe persoane cu dizabilități care au absolvit cursurile de formare profesională au fost din categoria de vârstă 16-24 ani (15 persoane). După absolvirea cursurilor au fost plasate în câmpul muncii 23 de persoane cu dizabilități (74,2%), dintre care 10 persoane s-au angajat de sine stătător. Conform art. 36 din Legea nr. 105/2018 au beneficiat de subvenții 25 de agenți economici pentru angajarea a 45 șomeri, din care 28 persoane cu vârsta 50 de ani și peste (62,2%) și 17 persoane cu dizabilități (37,8%).

La ora actuală, conform Articolului 36 al Legii nr. 105, angajatorii care angajează „pe o perioadă nedeterminată sau determinată, cu o durată de cel puțin 18 luni, șomeri din categoriile persoanelor menționate la art. 23 alin. (3) lit. a), c), e) –j) [al Legii, care include persoanele cu dizabilități], primesc subvenții lunare în sumă egală cu 30% din salariul mediu lunar pe economie pentru anul precedent, pe un termen de 6 luni, pentru fiecare șomer angajat. Subvenția se acordă în scopul compensării parțiale a salariului șomerului angajat.” Subvenția este acordată de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. Aceasta este condiționată însă de menținerea de către angajator a raporturilor de muncă cu persoana angajată pe o perioadă de cel puțin 12 luni de la data încheierii perioadei în care a primit subvenția (art. 36 alin. (3)). Articolul 38 alin. (2), astfel cum a fost modificat în 2020, prevede

² <http://anofm.md/news/2019/07/08-0>

și ca angajatorul să fie compensat parțial pentru costurile necesare creării sau adaptării locului de muncă, suportate de acesta, respectiv 50% din costurile suportate de angajator (pentru angajarea persoanelor cu dizabilități medii), sau 75% (pentru angajarea persoanelor cu dizabilități accentuate și severe). Mărimea subvenției nu poate depăși însă cuantumul a 10 salarii medii lunare pentru fiecare loc de muncă creat sau adaptat, adică o valoare limită de 79.530 lei sau de aproximativ 4.000 euro.

Supportul pentru crearea și adaptarea locului de muncă pentru persoanele cu dizabilități, are loc prin subvenționarea locurilor de muncă pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități. Aceasta se organizează pentru angajatorii care creează locuri de muncă sau adaptează locurile de muncă existente și care angajează în bază de contract individual de muncă, pe o perioadă nedeterminată, șomerii cu dizabilități. În anul 2020, conform art. 38 din Legea nr. 105/2018 au beneficiat de subvenții pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă 2 agenți economici care au angajat în muncă 4 persoane cu dizabilități.

Totodată, există multiple bariere care explică nivelul redus de participare pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități: ne dorința angajatorilor de a angaja persoane cu dizabilități; infrastructură inaccesibilă, care face dificilă atât deplasarea la serviciu a persoanei cu dizabilități, cât și integrarea la locul de muncă a acesteia; insuficiența serviciilor de suport pentru angajare; nivel redus de pregătire și calificare profesională a persoanelor cu dizabilități; motivația scăzută a persoanelor cu dizabilități pentru muncă etc. Ultimele două bariere pot fi explicate, la rândul lor, prin insuficiența și ineficiența serviciilor de ghidare în carieră pentru persoanele cu dizabilități. Adicional, în condițiile în care criteriul dizabilitate nici nu este considerat în colectarea datelor, politicile din domeniu nu reușesc să răspundă nevoilor reale ale acestui grup țintă. Potrivit unor date ale MMPS, peste 10 mii de persoane din RM au beneficiat de servicii de ghidare în carieră în anul 2020, însă fără o dezagregare a acestora pe criteriul dizabilității.

La nivel european, relevanța orientării profesionale a persoanelor cu dizabilități în vederea accederii pe piața liberă a muncii, este stabilită în

Strategia privind drepturile persoanelor cu dizabilități 2021-2030, fiind precedată de Strategia europeană pentru persoanele cu handicap (2010-2020)³

La nivel național, instituționalizarea principiilor internaționale cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități s-a realizat prin aprobarea Legii nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități⁴, care stabilește prin art. 40 principiile generale ale procesului de orientare și formare profesională a persoanelor cu dizabilități.

Prin Legea nr.105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, se reglementează prestarea serviciilor de ghidare în carieră în cadrul ANOFM, la care au acces inclusiv persoanele cu dizabilități aflate în căutarea unui loc de muncă. Astfel, Legea a permis promovarea unei serii de măsuri destinate persoanelor cu dizabilități, inovative pentru Republica Moldova, complementare celor prevăzute de Legea 60/2012.

Concluzii

În ultimii ani cadrul de drept european și național în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități a cunoscut o expansiune semnificativă. Creșterea atenției autorităților față de domeniul respectiv, se datorează intențiilor de a soluționa mai eficient problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități. Cadrul de drept existent, promovează și protejează drepturile omului și este axat pe standardele UE și nu conține careva discriminări față de persoanele cu dizabilități în reglementarea drepturilor și libertăților fundamentale.

În vederea realizării prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și a obiectivelor documentelor strategice naționale, politicile din domeniu promovate de Guvernul Republicii Moldova, sunt orientate spre promovarea și aplicarea unor noi mecanisme de protecție socială a persoanelor cu dizabilități și perfecționarea cadrului legislativ normativ pentru asigurarea respectării drepturilor, accesului acestora la prestații și servicii sociale, de ocupare în câmpul muncii, de reabilitare etc.

³ Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere.

⁴ Legea nr.60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

În Republica Moldova, cel mai important act normativ care interzice discriminarea, este Legea nr. 121 din 25 mai 2012, cu privire la asigurarea egalității. Această lege este una progresistă, definind și interzicând atât discriminarea directă, cât și cea indirectă. Aceasta prevede instituirea unor „măsuri pozitive” în vederea protejării persoanelor aflate într-o situație dezavantajoasă față de alte persoane, și identifică, cele mai grave forme de discriminare. În acest sens, promovarea consecventă a politicilor sociale de incluziune a persoanelor cu dizabilități servesc drept garant al drepturilor cetățenilor la protecție și securitate socială. Protecția socială optează pentru asigurarea unui standard de viață de bază pentru toți cetățenii, indiferent de categoriile pe care le reprezintă.

În anul 2020, persoanele cu dizabilități au reprezentat 6,7% din populația totală a țării cu reședința obișnuită, iar copiii cu dizabilități au constituit 1,9% din numărul total al copiilor cu reședința obișnuită. Practic fiecare a șaptea persoană cu dizabilitate (15,0%) s-a încadrat în categoria celor cu dizabilitate severă.

Rata de ocupare a persoanelor cu dizabilități în anul 2020 a constituit 13,7%, de trei ori mai mică comparativ cu cea a persoanelor fără dizabilitate. Rata de ocupare a populației generale de 15 ani și peste a fost de 38,8%. Totodată, rata de șomaj printre persoanele cu dizabilități a constituit 2,4%, pe când rata șomajului în populația generală a fost de 3,8%. Datele statistice oficiale, precum și cercetările din domeniul muncii, demonstrează un nivel redus de participare a persoanelor cu dizabilități pe piața muncii.

Ținând cont de importanța problemei abordate concluzionăm că, deși comparativ cu 10 ani în urmă, cadrul legislativ și de politici publice din Republica Moldova, au fost înregistrate progrese, se constată și unele lacune de ordin normativ, cum ar fi: lipsa mecanismelor de implementare a prevederilor legislative, care să asigure un acces eficient al persoanelor cu dizabilități la serviciile de consiliere, ghidare în carieră și angajate. S-a identificat că este necesar de a oferi un grad de protecție mai sporit persoanelor cu dizabilități, în special în domeniul socioeconomic, de a schimba atitudinea față de persoanele cu dizabilități, precum și acceptarea lor ca membri cu drepturi depline la angajarea în câmpul muncii.

Referințe bibliografice

- [1]. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, aprobată la 13 decembrie 2006 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite,

- a fost semnată de către Republica Moldova la 30 martie 2007, ratificată prin Legea nr.166 din 09.07.2010.
- [2]. Legea nr.169 din 09.07.2010 privind aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 12.10.2010, nr.200-201.
- [3]. Legea nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2012, nr.155-159.
- [4]. Codul muncii. Legea nr.154-XV, din 28.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29.07.2003, nr.159-162.
- [5]. Legea nr. 121 din 25 mai 2012, cu privire la asigurarea egalității. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29.05.2012, nr.103 art. 355.
- [6]. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategia Națională privind Ocuparea Forței de Muncă 2017-2021, nr. 1473 din 30.12.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 07.04.2017 nr.109-118/272
- [7]. Legea nr.105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 10.08.2018, nr.295-308.
- [8]. Casa Națională de Asigurări Sociale. Disponibil: <https://cnas.gov.md/download.php?file=cHVibGljL3B1Ym9ucy81NDI1NDE3X21kX2ZpbmFsX3JhcG9ydF9hLnBkZg%3D%3D>
- [9]. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Statistica persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2020. Accesibil la: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7194>
- [10]. Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă. Accesibil la: <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2021>
- [11]. Legea nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind sistemul public de pensii În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 17.12.1998, nr.111-113/683.
- [12]. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. Accesibil la: www.anofm.md